

191.82
1241

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
AUG 8 1977

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXI/4—5

БЕОГРАД
1975

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ЂУРА ДАНИЧИЋА КАО АКЦЕНТОЛОГА

1. У вези са Даничићевим акцентским студијама Александар Белић је једном рекао да „код њега . . . имамо, у ствари, акцентуацију средњу, не само лично његову, него његову и Вукову, више Вукову него његову“ (ЈФ В 304). Ова Белићева оцена значи да Даничићев лични акценат није истоветан с акцентом у његовим студијама.

2. Покушаћу да покажем, у основним цртама, шта је Даничић узео од Вука а шта из свога говора. Да бих то постигао, упоредио сам акценат у Даничићевим акценатским студијама с тршићким и сремским акцентом (које сам раније проучио) и то на основу оних акценатских особина на основу којих сам у својој књизи *Основи млађе новоштокавске акцентуације* поделио млађе новоштокавске говоре у три групе. Тршићки је говор релевантан зато што се Вук родио у Тршићу а сремски зато што је Даничић Војвођанин. Дошао сам до ових резултата.

1) Све су ове три акцентуације у структуралном смислу у високом степену уједначене:

а) имају све књижевне акценатске алтернације *као катејорије* (за шта је предуслов четвороакценатска система):

б) имају *као йринциј* и старо, и аналошко и ново преношење акцента на проклитику;

в) имају исте акценатске принципе у деривацији.

2) Од остале 22 особине Даничићеве студије, Тршић и Срем слажу се у ових 13:

а) *Турци, здравље, сунце*;

б) *јѡѡжђе; јрѡжђе*;

в) не скраћују дуго вокално *р*;

г) *дѡдгесѣи кѣћѡ*;

д) *дѡброви — дѡбрѡѡ*;

ђ) *ѡ мѣсу*;

е) *ндѡ, -а, -о*;

ж) *дѡћи*;

з) *јрѡдѡла*;

и) *јѡѡѡѡѡ*;

ј) *јрѣсен, -а, -о*;

к) *јѡѡѡѡѡ*;

л) *жѡѡѡѡѡ*.

3) Осталих 9 особина у којима се не слажу Даничићеве студије, Тршић и Срем треба посебно коментарисати.

а) У Тршићу, а нарочито у Срему, долази до позиционог скраћивања у многим категоријама послеакценатских дужина показаних у Даничићевим студијама. У својој монографији *Сремски јовор* губљење послеакценатских дужина у овоме говору тумачио сам утицајем косовско-ресавског дијалекта (СДЗБ XIV 393—394) чији су се представници снажно ширили по Срему током 15. и 16. в., што значи да је и Даничић у своме говору такође скраћивао дужине. У својој монографији *Тршићки јовор* утврдио сам да је скраћивање дужина у овоме говору новија појава (СДЗБ XVII 442—443) па нема сумње да их је Вук добро чувао у своме говору. У овоме случају, дакле, Даничић је у својим студијама прихватио Вуков говор а напустио свој.

б) Док је у Тршићу и Срему *шпресѐмо*, Даничић у студији поред *шпресѐм* у загради даје и *шпресем*. Ако је Вук у своме говору поред *шпресѐм* и имао и *шпресем*, у Тршићу и Срему спроведено је уједначавање према осталим врстама чему и Даничић у студији даје предност.

в) Док је у Тршићу и код Даничића у студији *кућама*, у Срему има и *кућама*. Место свога *кућама* = *кућама* Даничић је у студији прихватио Вуково (тршићко) *кућама*.

г) И у Срему и у Тршићу постоји дуљење пред сонантом у знатно већем броју категорија него код Даничића у студијама. У вези са дуљењима пред сонантом констатовао сам у својој монографији *Сремски јовор* „континуитет извесних дуљења пред сонантом која постоје на Косову и Метохији, у Ресави, северној Србији, Срему и Славонији“ (СДЗБ XIV 394) и закључио: „То је свакако стара веза међу овим говорима“ (ib.). Нема сумње да је и Даничић имао бар неке од ових дужина у своме говору (све, наиме, оне које нису позиционо скраћене). У својој монографији *Тршићки јовор* овако сам тумачио Вукове и тршићке прилике у вези с овим дужинама: „... и у данашњем тршићком говору оне представљају остатак старијег стања јадарског говора ... Вук несумњиво представља ону фазу у развоју данашњег тршићког говора када је динарско досељеничко становништво, још свежје и снажно као новодосељено, чувало и наметало своје језичке особине крају у који се доселило. Али када су престајали таласи досељавања, када се ситуација смирила, поново су почеле излазити на површину и језичке црте ранијег становништва. Међу њима свакако долазе и ове дужине којих нема код Вука и Даничића“ (СДЗБ XVII 443). Уосталом, Вук је могао и имати дужине т. *оџѐв*, *сѐкѝн* (СДЗБ XVII 384—386). Изгледа да је Даничић, између осталог, видевши и велико шаренило, из свога говора уклонио оне дужине којих нема код Вука, а из Вуковог оне којих сам није имао, или их није имао доследно, знајући да ниједна (сем евентуално случаја т. *баџѝн*) није прасловенска.

д) У Даничићевој *Грамаици* је *мене* — *код мене*, у Тршићу *менѐ* — *код мене* = *код менѐ* а у Срему, поред тршићког, на западу још и *мѐне* = *код мене*. На основу онога што сам у својој монографији *Срем-*

ски *јовор* рекао о акцентима *мѣнѣ* — *код мене* = *код мѣнѣ*, одн. *мѣне* = *код мене* (СД35 XIV 270—275), може се за прилике код Вука и у Тршићу извести закључак сличан претходном. На основу чињенице што је преношење *код мене* у говору старог градског шабачког становништва ретко, можда се може рећи да је ова појава и у говору Новосађанина Даничића била ретка па је, зато, лако у *Грамаици* и усвојио *мѣне* — *код мѣне*.

ђ) У Даничићевим студијама и у Срему је *вѣнци*, *врѣбѣца* а у Тршићу *вѣнци* — *врѣбѣца*. Можда Вук у своме говору није имао акц. *вѣнци* што би значило да се Вук и Даничић овде слажу са Сремом.

е) У Даничићевим студијама је *ѣред врѣша* — *за врѣшима*, у Тршићу *на врѣша* — *врѣшима* а у Срему *на лѣћи* — *на лѣжима*. Даничић је свакако знао за метатонијски акц. *на лѣћи*, али га је напустио већ и зато што је у питању архаични облик. Није сигурно да је Вук имао акценат *на врѣша* (в. СД35 XVII 471) па је тако Даничић у студијама у целој парадигми спровео дуги узлазни акценат.

ж) У Тршићу и Срему више је него у Даничићевим студијама двосложних придева који у неодређеном виду имају ^(˘) или ^(˘) а у одређеном ^(˘) на првом слогу. Вероватно је Даничић у своме говору имао више двосложних придева који у неодређеном виду имају ^(˘) или ^(˘) а у одређеном ^(˘) на првоме слогу. Стање које је фиксирао у својој студији *Акценти* у *агјектив*а по свој прилици одговара Вуковом језику који се, опет, разликује од данашњег тршићког говора зато што су код Вука још увек јаки источнохерцеговачки имиграциони трагови.

з) У Тршићу и Срему је *ѣчѣмо* а у Даничићевим студијама *ѣчѣмо* = *ѣдѣмо*. Акцента *ѣдѣмо* нема ни у Вука, ни у Тршићу ни у Срему. Даничић га је унео као дублетски вероватно се ослањајући на западније штокавске идиоме, што је у духу Вукових принципа.

4) Даничић је, дакле, у већини случајева прихватао солуције из Вуковог језика. То је чинио зато да би књижевни акценат учинио што уједначенијим, системскијим. Много би, најме, више шаренила било да је, нпр., прихватио губљење неакцентованих дужина (у којој мери?), дублет *кѣћама* — *кѣћама*, дуљења пред сонантом итд. Тако су се плодносно сјединили Вуков језик, који је, благодарећи историјским околностима, у великој мери био акценатска синтеза млађих новоштокавских говора, и Даничићев дубоки научнички смисао за систематичност и језичку дијахроничну и синхроничну законитост.

9. 9. 1975. год.,
Београд

Берислав М. Николић